

УДК 338.432.01:339.137.2

М. М. Ільчук,

д. е. н., професор, завідувач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування УкраїниORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5129-6110>

І. В. Свиноус,

д. е. н., професор кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0346-1596>

О. А. Томашевська,

к. е. н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування УкраїниORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2444-7259>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.22.31

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

М. Ilchuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

I. Svyinous,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Accounting and Taxation,
Bila Tserkva National Agrarian University

O. Tomashevskya,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business Organization
and Exchange Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SUPPORT OF COMPETITIVENESS OF AGRIBUSINESS ENTERPRISES

У контексті розвитку ринкових відносин першочерговим викликом для сільськогосподарських виробників є досягнення сталої конкурентоспроможності. Господарства корпоративного сектору аграрної економіки стикаються з багатьма несприятливими впливами природних, макроекономічних, соціальних і техногенних факторів, що робить ефективну роботу практично неможливою без державної підтримки та різноманітних мотиваційних ініціатив.

Вважаємо, що для того, щоб зберігати конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію, необхідно спочатку завершити її переробку та забезпечити належні умови зберігання і переробки для певних видів, тобто підвищити якість зібраної сільськогосподарської продукції до рівня, що відповідає базовим умовам (стандартам). Одним з найважливіших кроків у підвищенні якості врожаю є якісне зберігання після переробки. Для якісного зберігання бажано використовувати сучасні зерносховища, які відповідають технічним, економічним та екологічним вимогам.

Основними шляхами підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є: поглиблене вивчення попиту споживачів та аналіз конкурентів; науково обгрунтована рекламна політика; інновації у виробництві нових видів продукції; покращення та збереження якісних характеристик продукції шляхом переробки та зберігання; адаптація національних стандартів на сільськогосподарську продукцію до міжнародних вимог; модернізація техніки та обладнання; оптимізація виробничих витрат.

In the context of the development of market relations, the primary challenge for agricultural producers is to achieve sustainable competitiveness. Farms in the corporate sector of the agrarian economy face many adverse effects of natural, macroeconomic, social and technogenic factors, which makes effective work practically impossible without state support and various motivational initiatives.

It has been established that increasing the competitiveness of farms in the corporate sector of the agrarian economy is a process of change and that all processes, especially those that cause certain reactions, require management and strategic approaches. Since changes affect all major organizational components, such as personnel structure, employment, skills, technology, equipment, products and markets, the starting point for improving competitiveness is to develop a strategy that takes into account all aspects of promoting and countering such improvements. All this is reflected in the development and implementation of programs to increase the competitiveness of agricultural enterprises.

We believe that in order to store competitive agricultural products, it is necessary to first complete their processing and ensure proper storage and processing conditions for certain species, that is, to increase the quality of harvested agricultural products to a level that meets the basic conditions (standards). One of the most important steps in improving the quality of the harvest is high-quality storage after processing. For high-quality storage, it is desirable to use modern grain warehouses that meet technical, economic and ecological requirements.

In our opinion, one of the steps towards the practical implementation of measures to increase the competitiveness of agricultural enterprises is the construction of mini-elevators. To do this, it is necessary to estimate the direct and indirect costs of implementation of these proposals in order to realistically assess the potential of manufacturers.

The main ways of increasing the competitiveness of agricultural enterprises are: in-depth study of consumer demand and analysis of competitors; scientifically based advertising policy; innovations in the production of new types of products; improvement and preservation of quality characteristics of products through processing and storage; adaptation of national standards for agricultural products to international requirements; modernization of machinery and equipment; optimization of production costs.

Ключові слова: конкурентоспроможність, сільськогосподарське підприємство, сільськогосподарська продукція, ціна, якість, державне регулювання.

Key words: competitiveness, agricultural enterprise, agricultural products, price, quality, state regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У контексті розвитку ринкових відносин першочерговим викликом для сільськогосподарських виробників є досягнення сталої конкурентоспроможності. Господарства корпоративного сектору аграрної економіки стикаються з багатьма несприятливими впливами природних, макроекономічних, соціальних і техногенних факторів, що робить ефективну роботу практично неможливою без державної підтримки та різноманітних мотиваційних ініціатив. Посилення конкуренції призводить до встановлення вищих показників ефективності в економічній системі, впливаючи на типи та методи виробництва, а також визначаючи рівні витрат.

Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств є однією з найважливіших категорій ринкової економіки, що характеризує здатність та ефективність адаптації суб'єктів господарювання до конкурентного

середовища агропродовольчого ринку та його сегментів. Саме тому питання підвищення конкурентоспроможності господарств корпоративного сектору аграрної економіки на національному та міжнародному ринках є актуальним як на сучасному етапі, так і в перспективі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств висвітлюються у працях В.І. Власова, С.М. Кваші, С.А. Кравченко, Д.Ф. Крисанова, В.В. Липчука, М.І. Маліка, Л. Ю. Мельника, О.М. Шпичака, Г.В. Черевка, І.Б.Яціва та ін.

Водночас недостатньо розробленими як у методичному, так і практичному аспектах залишаються питання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

На основі узагальнення досліджень науковців запропонувати заходи по удосконаленню

ню організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності підприємств агробізнесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідники вважають, що підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств — це прийняття управлінських рішень у всіх сферах їх діяльності з урахуванням змін зовнішнього середовища та майнового стану суб'єкта господарювання, внесенням відповідних коректив, відповідно до обраної стратегії довгострокового розвитку, його слід розглядати як довгостроковий, послідовний процес реалізації [1].

Певна група науковців розглядає процес підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств з точки зору можливості вирішення складних технічних та організаційних проблем [2]. Автор підкреслює, що існує де кілька аспектів механізмів підвищення конкурентоспроможності господарського суб'єкта, серед яких технічні, організаційні, економічні, соціальні та правові.

Згідно з трактуванням, які виклали в своїх дослідженнях дослідники [3], як підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств — це процес змін, який потребує мотивації, стимулювання та творення. Ці зміни створюють позитивне ставлення та організаційну культуру, які, в свою чергу, сприяють як виживанню суб'єкта господарювання в агресивному зовнішньому середовищі, так і досягненню лідируючих позицій на ринку. Іноді, однак, виникають ситуації, коли зміни мають прийти ззовні, незважаючи на опір або небажання де яких працівників.

Вітчизняні економісти розглядають процес підвищення конкурентоспроможності підприємств як необхідність розробки та впровадження нової конкурентної політики підприємства [4].

На думку вчених, процес підвищення конкурентоспроможності господарств корпоративного сектору аграрної економіки — це процес прийняття рішень (включаючи цілі, методи та плани), спрямованих на досягнення мети підвищення конкурентоспроможності, який повинен враховувати деталі взаємозв'язку як між складовими підприємства, так і його оточенням [5].

Сутність зміцнення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання як процесу планування полягає у забезпеченні необхідного рівня конкурентоспроможності шляхом цілес-

прямованого впливу на умови та фактори, що формують конкурентні переваги підприємства [6]. При цьому автори підкреслюють, що конкурентоспроможність господарського суб'єкта створюється в рамках конкретних процесів: досліджень, розробок, виробництва та споживання.

На думку дослідників, що фактори конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств можна виділити наступні економічні фактори: рівень витрат і ціни на кінцевий продукт; екологічні фактори: забезпечення відповідних вимог; технологічні фактори: можливість модернізації виробництва; соціальні фактори: соціальні витрати на трансформацію виробництва [7].

Підтримуємо думку вчених-економістів що найважливішими факторами забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання вважає підвищення прибутковості виробництва, характер інноваційної політики, продуктивність праці, ефективність стратегічного планування та управління, адаптивність функцій підприємства. Ці фактори безпосередньо впливають на якість і ціну продукції, а через них і на конкурентоспроможність [8].

Крім того, до факторів, що впливають на формування конкурентоспроможності переробних підприємств, відносить фактори макrorівня, фактори мезорівня (галузеві) та фактори мікрорівня (внутрішнє середовище підприємства). Найважливішими факторами в кожній групі є: на макrorівні — міжнародні фактори (стан світового ринку, стан світової фінансової системи, економічний розвиток основних країн), внутрішні фактори (політика, економіка, наука і технології, механізми державного регулювання, фінанси, кредит та оподаткування), на мезорівні — технічні характеристики продукції, що випускається, технологічні процеси, ціноутворення на продукцію; на мікрорівні — ресурсозабезпечення, науково-технічний розвиток, організаційно-структурні фактори підприємств, що випускають продукцію. формування; на мікрорівні — ресурсне забезпечення, економічний та науково-технічний розвиток, організаційно-структурні фактори підприємств [9].

Окрему групу складають фактори зовнішнього середовища, які мають випадковий характер. Їх вплив може проявлятися на всіх рівнях ієрархічної структури конкурентного середовища. До випадкових факторів відносяться значні зміни в політичних, природних і катастрофічних подіях, технологіях і на світових фінансових ринках.

Водночас слід зазначити, що ситуація в аграрному секторі характеризується нерозвиненістю конкурентних відносин, які формуються під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників.

До зовнішніх факторів належать інституційні чинники, що впливають на рівень конкурентоспроможності (державне регулювання, податкова та монетарна політика), фрагментація ринку, природно-кліматичні умови, комунікації (розташування підприємств, віддаленість від транспортних шляхів, якість доріг, засобів зв'язку тощо), цінове регулювання, рівень платоспроможності попиту населення, ступінь розвитку ринку, інфраструктури, тощо.

До внутрішніх факторів належать ті, які в першу чергу сприяють зниженню собівартості продукції. До них відносяться масштаби виробництва, спеціалізація та диверсифікація виробничо-господарської діяльності, зміна продуктивності та урожайності, якості продукції.

Крім того, зовнішні фактори вимагають належної уваги та обережності в діяльності та стратегії розвитку підприємств, не зважаючи на те, що вони знаходяться по за межами контролю суб'єкта господарювання.

Отже, управлінська діяльність підприємства — це процес організації та координації людей у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріальних благ; це діяльність з управління відносинами людей у суспільстві та мобілізації їхньої готовності до виробничо-комерційної діяльності. Найважливішими функціями менеджменту є планування, прогнозування, організація, мотивація, координація та контроль. Підприємство виконує різні функції, які взаємопов'язані і необхідні для його успішного функціонування з метою досягнення загальних цілей підприємства. Кожна функція є важливою, оскільки комерційний успіх підприємства також залежить від того, наскільки добре взаємодіють ці сфери. Ефективність цих функцій безпосередньо гарантує конкурентоспроможність підприємства. Очевидно, що здатність підприємства виконувати свої функції, забезпечувати і зміцнювати свою конкурентоспроможність, визначається його потенціалом у функціональних сферах діяльності.

Сфера конкурентоспроможності є межею між зовнішнім і внутрішнім середовищем підприємства. Це пов'язано зі специфікою завдання забезпечення конкурентоспроможності, що вимагає відповідної реакції на функціонування суб'єкта господарювання у зовнішньому ринковому середовищі. При цьому

реакція підприємства повинна полягати не тільки в реалізації зовнішніх заходів в рамках стратегічних рішень, а й в адаптації самого підприємства та приведенні його у відповідність до вимог зовнішнього конкурентного середовища, в якому вони функціонують.

Таким чином, завдання підвищення конкурентоспроможності підприємства є завданням управління його функціональною сферою діяльності. Водночас рівень конкурентоспроможності підприємницьких структур є критерієм ефективності його діяльності, що характеризує відносний якісний і кількісний стан його потенціалу та рівень ефективності його використання порівняно з конкурентами. Тому основним завданням забезпечення конкурентоспроможності підприємства є її кількісний вимір, який разом з діагностикою зовнішнього конкурентного середовища дозволяє цілеспрямовано розробляти та впроваджувати заходи щодо приведення елементів його потенціалу у відповідність до вимог ринкової ситуації та підвищення життєздатності й ефективності його функціонування.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що підвищення конкурентоспроможності господарств корпоративного сектору аграрної економіки є процесом змін і, які всі процеси, особливо ті, що викликають певні реакції, вимагає управлінського, стратегічного підходів. Оскільки зміни стосуються всіх основних організаційних компонентів, таких як структура персоналу, зайнятість, кваліфікація, технологія, обладнання, продукція та ринки, відправною точкою для підвищення конкурентоспроможності є розробка стратегії, яка враховує всі аспекти сприяння та протидії таким поліпшенням. Все це знаходить своє відображення в розробці та реалізації програм підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Ефективність процесу розробки та реалізації програм підвищення конкурентоспроможності тісно пов'язана із забезпеченням покращення організаційно-управлінських, фінансово-технічних та кадрових характеристик підприємств.

Дослідження показало, що національні та міжнародні компанії розробили та впровадили низку програм підвищення конкурентоспроможності своїх виробничих структур, кожна з яких, як правило, є унікальним набором заходів та процедур, адаптованих до умов конкретно-

го суб'єкта господарювання. Це пов'язано з різноманітністю, складністю та багато вимірністю проблем і цілей, з якими стикаються конкретні суб'єкти господарювання, а також відмінностями в умовах функціонування. Тому розробка універсальної моделі процесу розробки програм підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу є досить складним завданням.

Узагальнивши вітчизняні та міжнародні наукові джерела, ми дійшли висновку, що для підвищення конкурентоспроможності підприємств необхідно розробити поетапну програму.

По-перше, слід дослідити агропродовольчий ринок та його сегменти з метою визначення стратегії довгострокового розвитку підприємства. Знаючи, що покупець є основним рушієм конкуренції, необхідно звернути пильну увагу на покупця та вивчити вподобання і купівельну спроможність потенційних покупців. При дослідженні конкурентів в першу чергу необхідно дослідити специфіку сільськогосподарства, різноманітність продукції, цінову політику, канали збуту, тощо.

Далі, з урахуванням вище зазначених умов, слід визначити цілі оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, звертаючи особливу увагу на стратегію компанії, тип продукції, організацію діяльності та компетенції. На основі проведеного аналізу виявляються конкуренти, визначаються слабкі та сильні сторони їх діяльності та проводиться порівняння.

Загальновідомо, що оцінка конкурентоспроможності базується на визначенні групових показників, тому необхідно вибрати, які саме показники будуть розраховуватися. Ці показники повинні відображати стан підприємства та його можливості, тобто його конкурентні сильні та слабкі сторони.

Розрахунок індивідуальних та групових показників, а також інтегральних показників конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств здійснюється як для досліджуваних підприємств, так і для їхніх конкурентів.

Загалом, існуючі методи визначення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання включають графічний, матричний та комплексний методи. Доцільно зосередити увагу на комплексних методах, оскільки вони дозволяють всебічно дослідити діяльність підприємства та його конкурентні переваги.

Аналіз комплексних методів визначення рівня конкурентоспроможності підприємства

показує, що більшість методів ґрунтується на порівнянні суб'єкта господарювання лише з одним конкурентом (як правило, "кращим"), переваги якого можуть бути недоступні іншим підприємствам; "гірші" підприємства мають переваги, доступні іншим [10]. Зроблено висновок, що "кращі" підприємницькі структури можуть мати ті ж самі показники, що й "гірші". При цьому до уваги беруться лише високі показники діяльності (конкурентні переваги), а не низькі, що є недоречним з огляду на те, що низькі показники досліджуваних підприємств можуть бути високими для їхніх конкурентів. Як свідчать результати досліджень, що існує взаємозалежність між поняттями "конкурентоспроможність підприємства" та "конкурентоспроможність продукції". Це пов'язано з тим, що підприємство може виробляти кілька видів продукції, один з яких є конкурентоспроможним, а інший — ні, і при цьому конкурентоспроможність суб'єктів господарювання може залишатися на одному рівні.

Особливо це стосується діяльності суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу. Сільськогосподарські підприємства повинні дотримуватися сівозміни для того, щоб виробляти свою продукцію та ефективно використовувати земельні ресурси. З рештою, господарства корпоративного сектору аграрної економіки повинні враховувати особливості вирощування окремих культур, щоб забезпечити належну конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Така оцінка рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства враховує всі ключові критерії, що стосуються виробничо-господарської діяльності підприємницької структури, що дає можливість визначити складові підприємства, які потребують негайного забезпечення конкретними ресурсами та підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання і зміцнення його конкурентних позицій на ринку. Це також дасть змогу визначити фактори, які можуть мати вплив.

Наступним етапом програми є розробка пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств з урахуванням їх можливостей. Основними напрямками підвищення конкурентоспроможності господарствами корпоративного сектору аграрної економіки є управління інноваціями та технологіями, організація виробничих та маркетингових процесів, управління людськими ресурсами, забезпечення достовірною інформацією та управління змінами.

Очевидно, що у сфері технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств існують значні резерви для підвищення їх конкурентоспроможності. Найбільш перспективними в нинішніх умовах є поліпшення використання обладнання, матеріалів та енергії, організації виробничого процесу, а також якості та своєчасності інформації, що надходить на всі ланки виробничого процесу.

Активізація людського чинника в підвищенні конкурентоспроможності підприємств, як правило, супроводжується зміною системи організаційних цінностей і кодексів поведінки, і, зокрема, поліпшенням ставлення до роботи окремих працівників. Людські ресурси є надзвичайно важливим капіталом для підприємств, а розвиток людських ресурсів як короткостроковий систематичний процес, спрямований на поглиблення знань і навичок та вирішення проблем конкурентоспроможності, сприяє зниженню соціальної напруженості та покращенню клімату в організації.

Для того, щоб підвищити конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції, її якість по винна відповідати міжнародним вимогам.

Дослідження показують, що виробництво окремих видів сільськогосподарської продукції збільшується, але рівень внутрішнього споживання не зростає, а експорт, відповідно, збільшується. При експорті вітчизняної сільськогосподарської продукції застосовуються вимоги міжнародних стандартів. Покупці сільськогосподарської продукції, зернотрейдери, купують високоякісне продовольче зерно як фуражне, наголошуючи при цьому на невідповідності деяких класів вітчизняної сільськогосподарської продукції вимогам, роблячи висновок про її невідповідність вимогам. Однак розбіжності між національними та міжнародними стандартами відображаються на оцінці якості продукції.

Як правило, саме стандарти та технічні умови відображають сучасні вимоги покупців до якісних характеристик сільськогосподарської продукції та тенденції науково-технічного розвитку. Гармонізація існуючих стандартів є основним засобом підтримки і підвищення конкурентоспроможності компаній і цілих галузей на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Нині в усіх провідних країнах світу діють жорсткі технічні регламенти, що регулюють виробництво сільськогосподарської продукції, переробку сировини та реалізацію харчових

продуктів на ринку, а в країнах ЄС всі ці питання регулюються відповідними директивами, регламентами, рішеннями (правилами) та стандартами. Це має спонукати вітчизняних виробників до дотримання приписів Держпродспоживслужби України.

З технічної точки зору, підвищення якості та збереження сільськогосподарської продукції, особливо зернових та олійних культур, означає гарантування якості переробки та зберігання на підприємствах. При переробці та зберіганні сільськогосподарської продукції отримується економічна вигода за рахунок продажу продукції вищої якості за вищими цінами, ніж непереробленого зерна.

Для того, щоб зберігати конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію, необхідно спочатку завершити її переробку та забезпечити належні умови зберігання і переробки для певних видів, тобто підвищити якість зібраної сільськогосподарської продукції до рівня, що відповідає базовим умовам (стандартам). Одним з найважливіших кроків у підвищенні якості врожаю є якісне зберігання після переробки. Для якісного зберігання бажано використовувати сучасні зернохословища, які відповідають технічним, економічним та екологічним вимогам.

На нашу думку, одним із кроків до практичної реалізації заходів з підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є будівництво міні-елеваторів. Для цього необхідно оцінити прямі та непрямі витрати на реалізацію по даних пропозицій, щоб реально оцінити потенціал виробників.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Вважаємо, що для того, щоб зберігати конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію, необхідно спочатку завершити її переробку та забезпечити належні умови зберігання і переробки для певних видів, тобто підвищити якість зібраної сільськогосподарської продукції до рівня, що відповідає базовим умовам (стандартам). Одним з найважливіших кроків у підвищенні якості врожаю є якісне зберігання після переробки. Для якісного зберігання бажано використовувати сучасні зернохословища, які відповідають технічним, економічним та екологічним вимогам.

Основними шляхами підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських під-

приємств є: поглиблене вивчення попиту споживачів та аналіз конкурентів; науково обгрунтована рекламна політика; інновації у виробництві нових видів продукції; покращення та збереження якісних характеристик продукції шляхом переробки та зберігання; адаптація національних стандартів на сільськогосподарську продукцію до міжнародних вимог; модернізація техніки та обладнання; оптимізація виробничих витрат.

Література:

1. Пахуча Е. В., Бабики В. О., Клепчаєва О. В. Сучасні підходи до визначення поняття "конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств". Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2021. № 1. С. 98—110.
2. Нестеренко В. Ю., Мороз А. Р., Болотова Т. М. Інновації у сільськогосподарському підприємстві та їх вплив на конкурентоспроможність. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2022. № 1. С. 130—137.
3. Крутько М. А. Конкурентоспроможність агропромислової галузі в контексті розвитку інтеграційної взаємодії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 24 (2). С. 94—97.
4. Бойдуник В. Р., Бойдуник Н. М. Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства: методологія аналізу дефініції. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2020. Вип. 16 (2). С. 220—229.
5. Супрунчук В. В., Ткачук В. І. Конкурентоспроможність аграрної продукції. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 50. С. 64—69.
6. Банєва І. О. Конкурентоспроможність аграрних підприємств на основі мобілізації внутрішніх ресурсів. Український журнал прикладної економіки. 2021. Т. 6, № 1. С. 132—141.
7. Ігнатенко М. М., Красножон А. О., Кучеренко О. М. Конкурентні переваги та конкурентоспроможність аграрних підприємств: ідентифікація та регіональні особливості і виміри. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2023. № 1. С. 28—33.
8. Пилипенко Н. М., Прядка С. І. Конкурентоспроможність як чинник економічно-безпечного розвитку сільськогосподарського підприємства. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: Економічні науки. 2019. № 10. С. 41—46.
9. Хаєцька О. П. Конкурентоспроможність аграрних підприємств в умовах інноваційного середовища. Бізнес-навігатор. 2022. Вип. 2. С. 101—107.

10. Лещенко Л. О. Конкурентоспроможність аграрних підприємств на світовому ринку: стан і перспективи. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: Економічні науки. 2020. № 3 (2). С. 78—84.

References:

1. Pakhucha, E.V. Babyka, V.O. and Kliepcheva, O.V. (2021), "Modern approaches to the definition of "competitiveness of agricultural enterprises", Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky, vol. 1, pp. 98—110.
 2. Nesterenko, V.Yu. Moroz, A.R. and Bolotova, T.M. (2022), "Innovations in agricultural entrepreneurship and their impact on competitiveness", Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva, vol. 1, pp. 130—137.
 3. Krut'ko, M.A. (2019), "Competitiveness of the agroindustrial sector in the context of integration interaction development", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo, vol. 24 (2), pp. 94—97.
 4. Bojdunyk, V.R. and Bojdunyk, N.M. (2020), "Competitiveness of agricultural enterprise: methodology of the analysis of definition", Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu, vol. 16 (2), pp. 220—229.
 5. Suprunchuk, V.V. and Tkachuk, V.I. (2020), "Competitiveness of agricultural products", Infrastruktura rynku, vol. 50, pp. 64—69.
 6. Baniyeva, I.O. (2021), "Competitiveness of agricultural enterprises based on the mobilization of internal resources", Ukrain's'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky, vol. 6, no. 1, pp. 132—141.
 7. Ihnatenko, M.M. Krasnozhan, A.O. and Kucherenko, O.M. (2023), "Competitive advantages and competitiveness of agricultural enterprises: identification and regional features and dimensions", Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, vol. 1, pp. 28—33.
 8. Pylypenko, N.M. and Priadka, S.I. (2019), "Competitiveness as a factor in the economic and safe development of an agricultural enterprise", Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal "Internauka". Serii: Ekonomichni nauky, vol. 10, pp. 41—46.
 9. Khaiets'ka, O.P. (2022), "Competitiveness of agricultural enterprises in the conditions of an innovative environment", Biznes-navihator, vol. 2, pp. 101—107.
 10. Leschenko, L.O. (2020), "Competitiveness of agricultural enterprises on the world market: state and prospects", Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal "Internauka". Serii: Ekonomichni nauky, vol. 3 (2), pp. 78—84.
- Стаття надійшла до редакції 07.11.2024 р.